

שאלות ותשובות לסיכום ולחזרה

מסכת סנהדרין, פרק ראשון

דף ב

א. אלו דינים נידונים בשלשה ואלו ביותר משלשה? אלו דברים אינם נעשים אלא בבית דין של שבעים ואחד?

דיני ממונות וקנסות — בשלשה. יש מהם שצריכים מומחים ויש שכשרים בשלשה הדיוטות, כדלהלן.

[לדברי רבי (ג:) דיני ממונות בחמשה].

החליצה והמיאונים — בשלשה.

[רבי יהודה אומר: החליצה בחמשה (יבמות קא.).]

ישנן דעות תנאים ואמוראים (ביבמות קז:) שמשנתנו שהצריכה שלשה למיאון — בית שמאי היא, אבל

לבית הלל אין צריך בית דין (יבמות קז: וכן פסק שם רב נחמן. וכן דעת הרמב"ם ועוד פוסקים. ע' אה"ע קנה, ד).

ולדברי הכל די בהדיוטות ואין צריך מומחין (יבמות סו:).

שומת פדיון מעשר שני ורבעי והקדשות — בשלשה.

הערכין המטלטלין — בשלשה. רבי יהודה אומר: אחד מהם כהן. והקרקעות — תשעה וכהן.

עיבור החדש — בשלשה.

עיבור השנה — בשלשה. דברי רבי מאיר. רשב"ג אומר: בשלשה מתחילים ובחמשה נושאים ונותנים

וגומרים בשבעה. גמרו בשלשה — מעוברת. (ע"ע להלן י:).

סמיכת זקנים (על פר העלם דבר של ציבור. רש"י עפ"י הגמרא) ועריפת עגלה (כלומר המדידה. תוס' יד.) —

בשלשה. דברי רבי שמעון. רבי יהודה אומר: בחמשה.

גרות נעשית בפני שלשה הכשרים לדון (עפ"י יבמות מו-מו; יו"ד רסח, ג). התרת נדרים —

בשלשה הדיוטות [אבל בשנים לא אפילו דיעבד], או ביחיד מומחה (ע' נדרים עה וב"ב קכ:

ורשב"ם).

דיני נפשות — בעשרים ושלושה.

מכות — בשלשה. משום רבי ישמעאל אמרו: בעשרים ושלושה.

מוציא שם רע על אשתו — בשלשה. דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: בעשרים ושלושה, מפני שיש בו

דיני נפשות.

הרובע והנרבע ושור הנסקל — בעשרים ושלושה.

השבט שעבד רובו (רש"י. וערש"ל ורש"א) עבודה זרה, אין דנים אותו אלא על פי בית דין של שבעים ואחד

(כדרשת רבינא להלן טז.). וכן את נביא השקר, כהן גדול, ועיר הנדחת. (ע"ע להלן טז.).

ואין מוציאים למלחמת הרשות, ולא מוסיפים על העיר ועל העזרות, ואין עושים סנהדריות לשבטים, אלא

עפ"י ב"ד של ע"א.

[אין זקן ממרא נהרג אלא אם המרה על בית דין של ע"א בלשכת הגזית (כדלהלן יד: טז.). וכן הסוטה,

מעלים אותה לבית דין הגדול ושם מאיימים עליה (משנה סוטה ז.) אבל גמר דינם אינם בב"ד הגדול, לכך לא שנאם תנא דידן (תוס' שם ז:).

דפים ב — ג

ב. כמה דיינים נצרכים לדון גזלות וחבלות, הודאות והלואות — מן התורה ומדרבנן, לכתחילה ובדיעבד?

גזלות (בכלל זה הכופר בפקדון או שולח בו יד) וחבלות (הן בגוף הן ברכוש) — אין דנים בפחות משלשה דיינים מומחים (= סמוכים, שנטלו רשות מן הנשיא לדון. רש"י). ודין תורה הוא זה (כמו שדרשו להלן ג:). דנו פחות מכך — אין דיניהם דין.

א. בכמה מקומות בגמרא מבואר שדנו בפועל דיני גזלות בבבל, אעפ"י שאין שם סמוכים. וכתבו הראשונים לישב הדבר באופנים שונים; אפשר שמדובר שהנגזל תפס, או שאמר לקבוע דין בארץ ישראל. ויש מפרשים, דוקא גזלות על ידי חבלות אין דנים בלא סמוכים, שאין הדבר מצוי, משא"כ שאר גזלות — 'שליחותיהו דקמאי עבדינן' (עתוס' כאן ד"ה שלא; גטין פח: ב"ק פד; רש"י להלן סוף דף ג). ויש אומרים, דוקא גזילה בחטיפה ממש וכד' אין דנים, שאינה מצויה, אבל שאר גזלות המצויות דנים (נמוקי יוסף). וברמב"ם (סנהדרין ה, ג) משמע שדנים כל גזלה מלבד תשלומי כפל (כן באר דבריו הש"ך א סק"ח). ויש מי שצדד בדעת הרמב"ם שכל שהתביעה היא כנגד הגזולן עצמו ולא כנגד יורשיו או לקוחות, דנים אף הדיוטות כדי להפרישו מאיסור 'לא תעשק', או מטעם 'מזיק' (ע' קהלות יעקב א).

וכן כשהגזלה קיימת בעינה, מחייבים אותו להחזיר אף ללא דיינים סמוכים (רא"ה, מובא בנמו"י ב"ק פ"ו; רמ"א א).

ב. אדם שחבל בחברו [חבלה כזו שיש בה נזק תמידי, שאינה מצויה. משא"כ הכאות ובזיונות. ע' ערוך השלחן] — דיינים שאינם סמוכים בארץ ישראל אינם מגבים אלא דמי שבת וריפוי. ויש אומרים שאף דמי שבת וריפוי אין דנים, אלא כופים את החובל לפייס הנחבל וקונסים אותו כפי הנראה לדיינים.

בהמה שהזיקה אדם, דיינים שאינם סמוכים אין גובים הנזק, שאין הדבר מצוי. אבל אדם שהזיק בהמת חברו — משלם נזק שלם, וכן בהמה שהזיקה בשן ורגל (עפ"י חו"מ א. ומדאורייתא נזקי שור בשור דינם בשלשה מומחים. ונראה לכאורה שה"ה לרב אחא ברד"א, אלא שבדברים מצויים עבדינן שליחותיהו).

ג. אעפ"י שאין דנים דיני קנסות, מנדים אותו עד שיפייס את בעל דינו. ואם נתן לו שיעור הראוי — מתירים לו נידויו. וכן אם תפס הנזק שיעור הראוי לו ליטול — אין מוציאים מידו (עפ"י חו"מ א. וע' בשו"ת הרשב"א ח"ו תצא).

הודאות והלואות — לרבא, מדין תורה צריך שלשה מומחים, ומתקנת חכמים די בשלשה הדיוטות [אף במקום שיש מומחין. ע' חו"י קכט], כדי שלא תנעל דלת בפני לווים. (וכן שאר דיני ממונות המצויים, כגון כתובות ירושות ומתנות — מפני תקנת השוק. ראשונים). ואם דנו בפחות משלשה — אין דיניהם דין, וכדברי רבי אבהו: שנים שדנו דיני ממונות אין דיניהם דין. לרב אחא בריה דרב איקא (וכן לשמואל אליבא דרבנן ודלא כרשב"ג ורבי מאיר להלן ה-ו) — מן התורה די ביחיד